

Aproximació a l'estudi de la bibliografia de Salvador Llobet

LLUÍS CASASSAS

La producció escrita del doctor Salvador Llobet és rica i continuada, fruit d'una labor constant que mai res no assolí d'interrompre, sinó la mort, que el sorprengué treballant encara il·lusionat, el març del 1991, en projectes diversos. Aquesta constància era la conseqüència i el testimoni de l'interès que l'autor tenia per la geografia, i també era el testimoni d'una vocació didàctica que mai no l'abandonà.

Llobet sabia que el valor del científic no es mesura, només, per l'abundor d'idees closes en els rebrecs del seu pensament o dels escrits guardats gelosament en els calaixos obscurs del seu escriptori, sinó que la vàlua del científic es mesura, també, per la seva capacitat de transmetre a altri els seus coneixements. Per això, tant sovint, la forma adoptada per Llobet fou l'article de revista, escrit amb aquell to clar i didàctic de què s'ha parlat.

Tal com algú ha dit d'altres vegades, Llobet també sabia que el treball de l'escriptor o del científic no havia de servir, només, per al plaer d'un grup més o menys culte de persones, sinó que és, efectivament, «un treball», és a dir, un medi de construcció, un dels instruments més necessaris per arribar on la humanitat ha d'arribar, i no cessà -mogut, com s'ha reconegut, pel seu sentiment didàctic- en l'esforç de divulgació, característic dels geògrafs catalans de les etapes més difícils de l'afermament cultural general.

Es remarcable el fet de l'existència d'un gran nombre de mestres d'escola i de pedagogs entre els capdavaners de la geografia catalana nova, i es podria continuar afirmant que també és remarcable l'existència d'un bon grup de geògrafs amb unes dots pedagògiques rellevants. Palau Vera, Miquel Santaló, Pau Vila, Pere Blasi, Antoni Balmanya, Josep Parunella, Antoni Parramon i tants d'altres que donaren un gran impuls als estudis geogràfics, tenen també un lloc destacat entre els conreadors de pedagogia. Llobet pot comptar-se entre aquests geògrafs-pedagogs tant per les seves dots didàctiques com per la seva pràctica docent i divulgadora constant, tot i que sempre defugí explícites declaracions i formulacions teòriques.

Abans de relacionar la producció bibliogràfica de Salvador Llobet calia fer aquests comentaris amb la finalitat d'ajudar a comprendre el sentit de la seva obra, on es posen de manifest aquestes característiques de la seva manera de treballar.

Les obres de Llobet es poden classificar considerant les branques diferents que ell tractà, però sempre s'haurà de tenir en compte la dificultat de desllindar-ne els camps. La

seva personalitat el portava a abastar d'una mirada el conjunt de les coses. Tot i això es relacionarà la seva producció escrita aplegant-la en els grups següents:

1. La geografia física
2. La població i el poblament
3. Les activitats rurals
4. La indústria
5. La geografia
6. La geografia regional
7. Altres treballs

1. LA GEOGRAFIA FÍSICA

La bibliografia relativa a la recerca en el camp de la geomorfologia ocupa un lloc molt important en l'obra de Salvador Llobet que, fins a l'últim moment, hi dedicà una molt bona part de la seva capacitat intel·lectual.

Durant l'etapa en què Llobet treballà la geografia física i, especialment, la geomorfologia, aquesta branca experimentà un gran salt, tant quantitativament com qualitativament. S'adquiriren coneixements de base nous, molt més abundants i molt més precisos, més generals o referits a casos particulars, alguns fent referència als aspectes teòrics i d'altres més propis d'un caràcter «aplicat».

Durant l'etapa de Llobet s'adquiriren, així mateix, noves formes de representació, nous enfocaments i valoracions de les dades topogràfiques, noves tècniques d'elaboració dels mapes, de tal manera que el millor coneixement de la superfície terrestre va permetre una interpretació més plausible de la seva evolució.

Tot això féu que el treball de camp prengué un altre aspecte ben diferent: de ser una activitat merament descriptiva es passà a l'etapa interpretativa, com a fonament d'una formulació teòrica més generalitzable.

Salvador Llobet es trobà immers en aquests canvis i hi sabé actuar amb un tarannà obert que li va permetre no solament adaptar-se a les variacions, sinó també oferir i desenvolupar hipòtesis que innovaren sovint i, fins i tot, demostraren la incertesa de teories i d'explicacions que fins a les propostes de Llobet s'havien considerat intocables.

Hi ha un altre fet important -que no es reflecteix en la bibliografia, però que demostra l'esperit «modern» de Llobet- que és la preocupació que sempre va tenir -des dels seus inicis com a investigador i com a docent n'hi ha abundor d'exemples- per la col·laboració establerta entre els estudis geomorfològics i les recerques de l'arqueologia. Aquest fet, que han recordat molt bé els seus alumnes més antics, va romandre constant i es va concretitzar, darrerament, amb les relacions científiques que mantingué, a més de les d'una amistat personal ben franca, amb l'arqueòleg Joan Maluquer.

En el camp més concret de la geografia física, Llobet mantingué obert el seu interès per algunes de les seves branques: la geomorfologia climàtica, sobretot amb el filó inesgotable dels fenòmens periglacials, recerca que ocupà una part molt important dels seus darrers anys i que Llobet i els seus deixebles més immediats han desenvolupat considerablement, fins a permetre localitzar la difusió de formes i dipòsits glacials a indrets de Catalunya i d'altres països que, fins aquests estudis, s'havien considerat al marge dels efectes del glacialisme; la constatació de fenòmens geomorfològics actuals; la hidrogeologia i els fenòmens de translació, de dissolució i de sedimentació, per exemple.

S'ha de fer menció de la influència sobre l'actuació geomorfològica de Salvador Llobet del pensament de J. Tricart, de L.H. Hamelin i F. Taillefer i, a partir dels anys vuitanta, de G. Soutadé i de L. Serve.

Altrament, on el senyal del pas de Salvador Llobet per la ciència geomorfològica catalana ha estat més rellevant, fou en el camp didàctic i metodològic, ell que sempre defugí

les definicions i les formulacions teòriques. Ell mai no valorà amb demesia el paper de les formulacions teòriques de la metodologia i, en els seus papers, es troben pocs, molt pocs, exemples d'asseveracions formulades per ell. Però, en canvi, ell era la metodologia així que posava els peus a la muntanya, acompanyat dels seus deixebles o quan en un esclat a-metodològic i d'aparença divagant, els explicava, a l'aula, el més profund de les seves preocupacions i l'estat de les seves recerques.

De les seves lliçons han sorgit, després, criteris per a l'estudi morfològic de Catalunya, criteris que pel seu valor exemplar, fins i tot s'han pogut aplicar a l'anàlisi de les formes de relleu de terres ben allunyades.

Finalment, cal assenyalar la preocupació de Llobet, que es manifesta d'ací i d'allà en molts dels seus articles, per la defensa del sòl, en el sentit de defensa de la superfície física del territori, amenaçat com està per la interacció dels processos naturals i de l'activitat antropològica.

La preocupació de Llobet per aquests problemes formava part i s'inclouïa en el context de la seva visió geogràfica del territori, considerat com l'element constituent de l'ecosistema.

Llobet estudià els fenòmens de l'erosió, els de la degradació de les formacions superficials, els relatius a la modificació del paisatge, els riscos naturals i els generats per l'actuació de l'home. I ell ho explicava tot per intentar assolir una difusió més gran de la sensibilització pels problemes de la defensa del sòl.

A la relació de les seves obres de geografia física no consten explícitament manifestes aquestes seves preocupacions, que en feren un geògraf «modern» i «actual». Però, arreu apareixen comentaris i frases que revelen la vivor del seu pensament i l'orientació «ecològica» de moltes de les seves recerques. A més, les seves explicacions, tant a l'aula com durant els seus treballs de camp, foren una permanent lliçó del respecte que s'ha de tenir al medi, de moderació en l'actuació humana i, sens dubte, de ciutadania.

A continuació, el professor Lluís Casassas indicava la relació de treballs d'en Salvador Llobet que trobareu tot seguit. Abans convé dir que, respecte a les recerques en morfologia i en biogeografia, el lector ha de tenir en compte els articles dels professors Antonio Gómez i Maria de Bolòs, publicats a la *Revista de Geografia*, volum XXVI, 7-16 i volums XXVII-XXVIII, 15-20 (paràgraf afegit pel Consell de redacció).

- «Vegetació forestal de Collsacabra i Guillerías» (1954), *Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*, Luchon.
- «Las terrazas del curso medio y alto del Ter» (1957), *Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos, Guía de excursión*, Barcelona-Madrid.
- «Las terrazas del Congost-Besòs» (1957), a *Guía de excursión de Barcelona y alrededores* (col·lab. amb Ll. Solé), Barcelona-Madrid.
- «Observacions climàtiques a Granollers» (1961), a *Homenatge a Eduard Fontserè*, pp. 230-244, Barcelona.
- «El codo de cambio de dirección del Ter hacia las Guillerías» (1964), a *Estudios Geográficos*, n.º 95, pp. 175-192, Madrid.
- «Periglaciari en el Montseny» (1971), *VI Congrès d'Etudes Pyrénéennes*, Bagnères de Bigorre.
- «Esquema de la geografia física d'Andorra» (1976), *VII Congrès Internacional d'Estudis Pirinencs*, la Seu d'Urgell-Saragossa.
- «Esbós d'alguns fenòmens periglaciars a Andorra» (1976), *VII Congrès Internacional d'Estudis Pirinencs*, Saragossa.
- «Noticia de solifluxión periglacial en Cataluña» (1975), a *Miscel·lània dedicada a Manuel de Terán, Estudios Geográficos*, n.º 140-141, pp. 661-672, Madrid.
- «Materiales y depósitos periglaciales en el macizo del Montseny. Antecedentes y resultados» (1977), a *Revista de Geografia*, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona.

- «Les terrasses del Ter a les Guilleries» (1977), a *Miscel·lània Pau Vila*, Editorial Montblanc-Martín, pp. 297-302, Granollers.
- «Periglaciari en una comarca prepirenca. Puigsacalm» (1977), *Reunión AGE*, Granada.
- «Dépôts périglaciaires dans les massifs du Montseny» (1978) a *Colloque sur le périglaciaire d'altitude du domaine méditerranéen et abords*, pp. 157-162, Estrasburg.
- «Primeros resultados experimentales acerca de la funcionalidad en los círculos de piedras del macizo de Campquerdós (Pirineo Oriental)» (1979), col·lab. amb Antonio Gómez Ortiz, a *Actas de la IV Reunión de GETC*, pp. 154-165, Banyoles.
- «Esbós d'alguns fenòmens periglaciars a Andorra» (1979) a *Revista de Geografia*, vol. XII-XIII, pp. 9-15, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona.
- «Els dipòsits anomenats «glaciàrics» per Almera a Samalús i l'evolució del relleu en el Quaternari» (1981), a *Acta Geològica Hispànica*, pp. 462-465, Barcelona.
- «Nota sobre els glacis de Tortellà. Prepirineo oriental» (1982), a «Col·loque sur les Montagnes et Piémonts», *Revue des Pyrénées et du Sud-Ouest*, pp. 225-237, col·lab. M. de Bolòs i A. Gómez Ortiz, Toulouse.
- «El riu Ter i les seves terrasses fins al Pastoral» (1985), a *Revista de Geografia*, XIX, pp. 5-40 (col·lab. amb Antonio Gómez Ortiz), Departament de Geografia, Universitat de Barcelona.
- «Esquema de la Geografia física d'Andorra» (1976), a *Actas del Congreso de Estudios Pirenaicos*, pp. 67-72, Jaca.
- «Nota geomorfològica sobre uns meandres abandonats del riu Ter en la confluència amb la riera de Sora» (1986), a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, nº 6, març, pp. 29-38 (col·lab. Antonio Gómez Ortiz), Barcelona.
- «Un atemptat ecològic-geogràfic» (1988), a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, nº 13-14, març, pp. 25-34, (col·lab. Antonio Gómez Ortiz), Barcelona.
- «Geomorfogènesis periglacial en Sierra Nevada. Formas heredadas y modelados actuales en la unidad geográfica del Mulhacén», (1988) a *Estudios Geográficos*, pp. 527-588, Madrid.
- «El glacialisme cerdà» (1988), *XXXIV Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Puigcerdà.
- «Principales factores que determinaron la dinámica morfogenética de los heleros meridionales nevadenses», a *Homenaje jubilar a José Manuel Casas Torres*, Saragossa (en premsa) (col·lab. Antonio Gómez Ortiz).
- «Gènesi geològica, erosió i periglacial al Montseny» (1990) a *Monografies del Montseny*, nº 5, Associació d'Amics del Montseny, Viladrau.

2. LA POBLACIÓ I EL POBLAMENT

En l'anàlisi de la població de Catalunya hi ha uns fets que no poden deixar d'interessar i que, com és natural, interessaren Llobet, sempre atent a les realitats i els seus fenòmens. Són uns fets que havien estat tractats per demògrafs i sociòlegs i que havien trascendit el propi camp de la geografia social: la concentració de la població catalana a les grans ciutats i, especialment, al sector litoral i prelitoral, i el consegüent buidament i des poblament de les regions pirinenques i de la Catalunya interior.

Els treballs de Manuel Escudé, de Josep M. Tallada, entre d'altres, i, sobretot, els més recents de Josep M. Vandellós i de Romà Perpinyà, no podien deixar d'influir un esperit tan inquiet com el de Salvador Llobet, i més si es recorda que durant els seus anys inicials d'investigació es dedicà especialment als problemes específics de la geografia humana.

A més, en cercar l'explicació dels fenòmens estudiats s'hagué d'endinsar pels camins de la geografia històrica. És així com treballà amb els documents originals de Josep

Aparici, i com, per primera vegada, recopilà i copià amb paciència els materials originals de Francisco de Zamora.

Alguns treballs que s'inclouen en l'apartat de la vida rural, com els estudis de la casa rural a la *Geografia de Catalunya* (Barcelona, Aedos) o els de la casa a Andorra, per exemple (treballs en els quals és ben visible la influència de Pierre Deffontaines), són obres que podrien ésser incloses en aquest apartat sobre el poblament, sense grans dificultats. Són exemples de la inteconnexió dels diferents camps de recerca tan pròpia de Salvador Llobet.

Si hom es fixa en les dades de l'aparició dels treballs d'aquest grup es veurà que són anteriors a les aportacions interessantíssimes de Josep Iglésies i anteriors als canvis que experimentà l'anàlisi demogràfica de Catalunya amb Pierre Villar, Sauvy i Nadal, per exemple. Aquesta circumstància s'hauria de tenir en compte, quan algú vol limitar el valor de les aportacions de Llobet a la demografia, assenyalant-ne l'aire que potser és massa descriptiu.

Tot i això, són treballs concrets, ben demostratius de la preocupació de Llobet pels problemes que afectaven l'home i el seu assentament al territori català i que ajuden a comprendre clarament el per què d'alguns casos ben concrets.

«Evolución del poblamiento y población de la comarca del Vallés» (1942) a *Estudios Geográficos*, pp. 751-832, Madrid.

«La población de Barcelona en 1787» (1947) a *Estudios Geográficos*, pp. 561-564, Madrid.

«José Aparici y los pueblos de la provincia de Lérida en el siglo XVIII» (1947), a *Ilerda*, pp. 5-23, Lleida.

«La despoblación en la montaña» (1949), a *Estudios Geográficos*, pp. 341-350, Madrid.

3. LES ACTIVITATS RURALS

Algunes vegades s'ha parlat de la vocació geogràfica tardana de Salvador Llobet, però aquesta és una apreciació que no s'ajusta del tot a la realitat. Si bé és veritat que Llobet no es llicencià (a la Secció d'Història de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Saragossa) fins l'any 1940, és a dir, complerta ja la trentena d'anys, i que no es doctorà fins quatre anys més tard, ja portava, en canvi, un bagatge geogràfic considerable i ja havia publicat alguns dels seus treballs més representatius.

A més, no s'entendria la maduresa de les seves obres dels anys quaranta i cinquanta sense un pòsit antic de coneixences i d'observacions geogràfiques.

Com les havia adquirides? L'explicació és ben senzilla i ell mateix ho havia explicat moltes vegades. Des de molt jove practicà l'excursionisme i els comentaris que va escriure sobre les seves sortides revelen, ben d'hora, unes dots profundes d'observació i de crítica. Són comentaris que es troben esparpallats per revistes i periòdics ja pels anys trenta i que a més de mostrar l'observador inquiet, demostren el feix de coneixences que ja posseïa.

Com és natural, essent fill i resident d'una contrada de marcat caràcter rural, abunden les notes referents a l'organització de l'agricultura, a la vida rural en totes les seves manifestacions. Realment, Salvador Llobet es pot considerar com un dels precursors, a Catalunya, de la geografia rural i de la de les activitats agràries.

Hi ha un altre punt que cal assenyalar. Mai no abandonà la seva preocupació pels estudis agraris i, en moltes obres que convé classificar com «d'orientació regional», també s'hi troben parts dedicades a la seva tendència agrarista. Això és ben clar, per exemple, en els seus treballs sobre la vida a Andorra, en les seves monografies comarcals de la *Geografia de Catalunya* dirigida per Ll. Solé i Sabarís (Barcelona, Aedos, 3 volums) i en els seus escrits sobre el Montseny.

I, finalment, s'ha de fer menció d'una altra circumstància que també es podria comentar en els treballs d'altres branques d'estudi: Llobet, si, tal com s'ha dit al començament, va escriure treballs sobre agricultura i vida rural des de molt aviat, es trobà immers en els canvis que la geografia agrícola experimentà durant el segle XX, canvis que foren remarcables perquè també canvià el caràcter propi del paisatge rural. S'ha dit, sovint, que l'atracció que aquest paisatge exerceix sobre l'investigador es deu a la seva permanència i immutabilitat relativa. El paisatge rural havia estat més estable que el paisatge urbà, el qual durant aquest segle, ha estat sotmès a transformacions vertiginoses.

Hom pot descriure amb certa placidesa el que es veu i s'observa del paisatge rural, sense que s'hagin de variar contínuament les observacions efectuades. Doncs bé, aquesta pretesa immutabilitat, en la majoria dels casos, almenys en països com Catalunya, ha deixat pas a canvis sobtats, profunds, generals i continuats. Aquesta situació obliga el geògraf, si no vol veure envellir el seu pensament, a una lucidesa mental, a una agilitat intel·lectual i a un poder de comprensió ben notables, per poder continuar explicant i interpretant correctament quins han estat els motius i les causes, l'abast i la profunditat i el sentit dels canvis.

D'altra banda, durant aquest segle, la geografia agrària també s'ha trobat, com és natural, implicada en la crisi general de la geografia clàssica i en la redefinició dels seus objectius.

Si, com s'ha dit, el paisatge reflectia la «civilització agrària» fonamentada sobre l'agricultura, que era considerada l'element més conservador dels que componen l'estructura social d'un país, quan els canvis que experimentà la societat arribaren al món rural, també es va haver de canviar el concepte de paisatge.

El paisatge havia estat el patrimoni tradicional gairebé exclusiu dels geògrafs més representatius de l'escola clàssica francesa, com Birot, Brunhes, Faucher, Juillard i altres que també es poden considerar com a mestres de Llobet, directament algunes vegades, o, sovint, a través de Pierre Deffontaines, amb qui Llobet va estar estretament unit en l'amistat i en la recerca, o a través dels seguidors catalans d'aquests corrents possibles, com Pau Vila, per exemple, a qui Llobet admirava.

Més endavant i, a vegades, al mateix temps, s'imposà l'enfocament regional en el qual s'atorgà tanta importància al paper del medi físic. Potser aquest fou un dels moments de màxim esplendor de la producció llobetiana. Ja s'acaba de dir que en totes les aproximacions al fet regional (*Geografia de Catalunya* dirigida per Ll. Solé i Sabarís, comentaris de l'«Alpina», treballs sobre el Montseny, etc.) Llobet concedí gran rellevància a totes les qüestions relatives al món rural. De fet, aquesta etapa, la imprompta de la qual s'es-morteí a mesura que es concedia una importància més gran als estudis de geografia urbana, no començà a desaparèixer fins que s'inicià la crítica de l'enfocament regional de caràcter francès, quan aparegueren les «noves geografies» i hom es preocupà més dels problemes demogràfics i del poblament rural, de la geografia econòmica, de l'ecologia i d'una visió del paisatge de trets culturalistes i humanistes.

Llobet fou sensible a aquests canvis que moltes vegades s'insinuen en la seva producció. Això fa que moltes de les seves ensenyances de geografia rural tinguin una vigència plena.

«Distribución altitudinal del olivo y la vid en el Montseny», a *Estudios Geográficos*, n.º 13, pp. 829-845, Madrid.

«La casa en Andorra» (1945), a Ilerda, pp. 1-24, Lleida.

«La economía agrícola de Andorra» (1946), a *Estudios Geográficos*, pp. 247-267, Madrid.

«El límite septentrional de la vid y el olivo en Cataluña» (1950), a *Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*, 22 pp+1 mapa, Saragossa.

«La trashumancia en Cataluña» (1951), *Congrés Internacional de Geografia*, (col·lab. Joan Vilà Valentí), vol. III, pp. 36-47, Lisboa.

- «La geografía agraria del Maresme» (1954) a *Estudios Geográficos*, nos 59 i 60, pp. 23-71 i 215-297, Madrid.
- Alella y su vino* (1956), 19 pàgs. Alella.
- «Utilización del suelo y economía del agua en la comarca semi-àrida de Huerca-Overa» (1958), a *Estudios Geográficos*, pp. 5-21. Comunicació al Congrés Internacional de Geografia de Rio de Janeiro.
- «El café en el Brasil» (1957), a *Estudios Geográficos*, pp. 193-199, Madrid.
- «L'agricultura a Catalunya. L'explotació del camp» (1960), a *Geografia de Catalunya* (Barcelona, Aedos), vol. I, pp. 375-461, Barcelona.
- «La casa rural» (1960), a *Geografia de Catalunya* (id.), vol. I, pp. 479-498, Barcelona.
- «Els treballs forestals» (1962), a *Geografia de Catalunya* (id.), pp. 467-478, Barcelona.
- «La organización y los tipos de agricultura catalana» (1962) a *Información Comercial Española*, pp. 111-119, Madrid.
- «Las condiciones geográficas actuales y las posibilidades prehistóricas agrícolas y pastoriles» (1963) a *Problemas de la Prehistoria y de la Arqueología Catalanas*, pp. 9-12, Universitat de Barcelona, Barcelona.
- «Significació agrària i històrica dels «marges» al Vallès. El regadiu» (1989) a *Llibre jubilar dedicat a Antonio López Gómez* (Col·lab. Antonio Gómez Ortíz), pp. 229-238, València.
- «El límit septentrional de la vinya i de l'olivera a Catalunya» (1991) a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, (traducció de Jordi Clua i comentari de Roser Majoral). Es la traducció de l'article de 1950), n° 25, pp. 47-58, Barcelona.

4. LA INDÚSTRIA

Hi ha un petit grup de treballs de Salvador Llobet que tenen per tema central alguns aspectes de la indústria. A vegades, llegint-los, és com si se sentís la influència dels articles que Pau Vila va publicar a «La Publicitat» sobre velles indústries de Catalunya, sobre els ollers de Breda, o les trementinaires de Tuixent, o els culleraires de Tortellà, o els boixaires de Torelló o els terrissaires de Miravet.

Però entre els dos autors hi ha una diferència notable. Vila intentava salvar el record d'activitats que s'acabaven i volia difondre el seu coneixement en cercles cada vegada més grans. Recollia, durant els seus pelegrinatges per les contrades més diverses, costums, tradicions, pràctiques artesanals i elaborava un article que havia de donar fe de la seva existència, en una època de defensa aferrissada de la identitat pròpia. Llobet, en canvi, no intentà «descobrir» res: intentà analitzar científicament algun aspecte de l'activitat industrial catalana o del conjunt de l'Estat espanyol i hi esmerçava tots els mitjans que la ciència geogràfica del moment li proporcionava.

A més, no s'ha d'oblidar que Llobet fou un dels capdavanters a Catalunya de l'estudi de la geografia humana. Es per això que les seves anàlisis de la indústria no cauen mai en una relació estadística simple i sense ànima ni en un exaltament folklòric. L'home, en els seus articles, hi és present sempre, i això fa els seus escrits netament geogràfics.

El professor Salvador Llobet, com molts dels seus contemporanis, ja va considerar aviat que l'activitat industrial s'havia de comptar entre les primeres de l'economia catalana. No és estrany, doncs, que en redactar-se la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos, dirigida per Lluís Solé Sabarís, s'encarregués a Llobet -que formava part del Consell de redacció, juntament amb Josep Iglésies i Joan Vilà Valentí- l'elaboració del capítol de la indústria, que continua essent, pel coneixement de l'evolució industrial de Catalunya, tot i els treballs més recents formulats amb metodologies més noves, un estudi d'obligada consulta.

En la cinquentena de pàgines del capítol, Llobet tracta dels factors geogràfics i de l'evolució de la indústria catalana, que «fou creada a despit de grans dificultats i per ho-

mes de gran tremp»; analitza l'estructura de la indústria tèxtil i de la preponderància as-solida pel sector cotoner; estudia els problemes i les necessitats energètiques (objecte d'un altre treball referit al conjunt de l'Estat); parla dels problemes dels mercats.

Quan se ceneix més a la indústria moderna, Llobet torna a analitzar les fonts d'energia, la saturació de la indústria tèxtil i les fibres noves, la indústria del metall, la química el ciment, el paper, l'adoberia.

Finalment, atent a les realitats del moment, dedica unes ratlles a la indústria hotelera i turística. Les paraules finals de l'article, d'una actualitat ben marcada, són reflex de l'esperit de Llobet, obert als corrents nous i oïdor de tots els canvis i de les variacions que s'anunciaven:

«Malgrat aquestes limitacions, l'increment hotelier és cada vegada més gran no solament a la Costa Brava, sinó també a la costa de les proximitats de Barcelona. L'atractiu del guany ha encaminat vers aquest sector econòmic una part dels capitals adquirits en la indústria tèxtil o en la plus-vàlua de terrenys de construcció. Aquest moviment turístic, que té encara tendència a créixer, actua de motor de moltes activitats econòmiques generals, a més de l'entrada de diner que representa». (*Geografia de Catalunya*, Aedos, vol. I, 1958).

«La industria textil del algodón en España» (1946), a *Estudios Geográficos*, n°. 25, pp. 726-734, Madrid.

«La energía eléctrica en España» (1958), *Actes del Congrés Internacional de Geografia*, Rio de Janeiro, 1956.

«La indústria a Catalunya» (1958) a *Geografia de Catalunya*, Aedos, vol. I, pp. 467-478, Barcelona.

«La industria del vino espumoso español» (1959) a *Estudios Geográficos*, pp. 459-481, Madrid.

«L'industrie du vin mousseux espagnol» (1960), a *Méditerranée*, pp. 33-45, Montpellier.

5. LA GEOGRAFIA URBANA

En un article de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (vol. 30), en un article ple de la vivor característica del seu autor, Ribas i Piera parla de l'activitat de Llobet en el camp de l'urbanisme. Potser, després del que diu aquest treball, no caldria dir-ne gaires coses més. Potser, només, s'ha de remarcar el fet que Llobet fou dels primers geògrafs catalans de postguerra que dedicà la seva atenció i alguns dels seus treballs a l'estudi del fet urbà i al de les diferències i els contrastos entre el camp i la ciutat.

Haver pogut participar en els treballs i en les discussions promoguts per la redacció del Pla d'Ordenament de la província de Barcelona li va permetre comprovar ben aviat com anava augmentant el nombre de les persones que vivien a les ciutats i, sobretot, la difusió del mode de vida urbà, per àrees fins aleshores de característiques tradicionals plenament rurals.

Haver estudiat ciutats que en el context català hom pot considerar mitjanes, ciutats situades a la perifèria de l'àrea d'atracció immediata de Barcelona però que, al mateix temps, es mantenien molt interrelacionades amb el seu entorn agrari, li va facilitar la comprensió de la transformació dels àmbits rurals i de la tendència cap a la vida urbana que començava a experimentar-se a Catalunya.

Llobet va comprovar des de bon començament, i així ho va explicar, que el llindar de la urbanització no és, només, una valoració del nombre d'habitants, sinó que es defineix principalment, per la classe dels serveis existents al nucli urbà i per la seva especialització.

Salvador Llobet deixà els treballs de geografia urbana per anar-se dedicant cada vegada més a l'anàlisi dels factors físics, però les seves obres primerenques en les quals

analitzava algunes ciutats catalanes i les anàlisis del fet urbà que es troben en les seves obres de caràcter regional i en les presentacions de les seves guies excursionistes, demostren un sentit d'observació molt agut i un criteri ben ampli, lluny d'encarcaments, fets que les convertiren en aproximacions molt profitoses pels analistes de la geografia urbana, característica, aquesta, que el temps no ha marcit.

Granollers, estudio geográfico e histórico (1951), Ed. Alpina, 62 pàgs., Granollers.

Análisis de Villanueva y Geltrú (1954) (Col·lab. M. Baldrich i A. Perpiñà), Instituto de Administración Local, 69 pàgs., Madrid.

Plan de Ordenación de la Provincia de Barcelona (1959), (Col·lab. amb urbanistes. Autor de mapes i de comentaris), 223 pàgs.+5 mapes, Barcelona.

6. LA GEOGRAFIA REGIONAL

La geografia regional ha pogut ésser descrita com el producte d'una intersecció de diferents camps disciplinaris agrupats en tres conjunts fonamentals: les ciències de la terra, les ciències socials i les ciències de la mesura.

La ciència regional es troba, segurament, inclosa, en la seva major part, entre les ciències socials, tot i que és important el que queda inclòs en els altres dos conjunts.

Dit d'una altra manera, la geografia regional és el resultat de la confluència de la geografia humana, de la geografia física i d'algunes altres branques disciplinars, com ara l'economia política, la sociologia i l'estadística.

En les obres de Salvador Llobet incloses en l'apartat regional es troben clarament aquestes característiques. Són obres de tipus interdisciplinar en les quals els diferents components són tractats amb profunditat, sense perjudici de l'especificitat de cadascun, tot i que el que es procura és el resultat final, del qual es desprendreà la seva unitat.

A més, la producció de Llobet comprèn dues etapes clau del pensament geogràfic «regional». La primera, del que derivà la seva formació més general, fou el període del possibilisme que es va estendre de primer de segle fins als voltants de 1950. És l'època en què la regió s'estudiava com un ens humanitzat fruit de l'acció antròpica damunt d'un cert territori. L'home es deia que hi havia escollit una de concreta entre les possibilitats que ofereix la naturalesa i l'havia desenvolupat d'acord amb el nivell tecnològic i cultural de cada moment. Tot plegat afavoria l'aparició del «gènere de vida», o sigui el conjunt d'hàbits i de conductes organitzat i sistematitzat, conjunt que permet una acció metòdica i estable del grup humà en el territori.

Aquesta etapa neoidealista es veu com domina clarament en les obres primeres de Llobet.

La segona etapa, de matriu neopositivista, confereix a la polarització un valor definitori, al moment de definir la regió. Aquesta, només es pot entendre si es considera un ens funcional. És una etapa més breu que la anterior (1950-1970, aproximadament) que coincideix amb l'etapa de crítica dels valors de la geografia clàssica vidaliana. S'hi introdueix i s'hi elabora el concepte de paisatge que, fins aleshores, estava dominat per concepcions naturalistes. A partir d'aquest moment, passa a ésser considerat com la manifestació visible de l'organització del territori: és, com la manifestació visible de l'esperit de la regió, homogeni, uniforme i cohesionat. Són criteris que, tal com va dir Juillard l'any 1962, són una mena de partió ideològica entre la concepció possibilista i la concepció funcionalista de la regió.

I així es constata clarament en l'obra de Salvador Llobet que, si «pot ben afilarar-se amb tota dignitat al costat de les monografies regionals clàssiques» (Solé Sabarís, 1966), també, per la seva incessant tasca investigadora que abasta el crucial quart de segle 1946-1971, és ja introductora de les noves metodologies i de l'ús incipient de nous mètodes

d'anàlisi. Aquesta canvi és ja visible en les monografies incloses a la *Geografia de Catalunya* que dirigí el professor darrerament indicat i, fins i tot, a les explicacions que acompanyen, o en són la raó de ser, les guies de l'Alpina.

- «Avance a un estudio geográfico del Montseny» (1945), a *Estudios Geográficos*, pp. 5-66, Madrid.
- «Visión geográfica de Andorra» (1946), a *Arbor*, nº 9, pp. 575-587.
- «El principado de Andorra. Resumen geográfico» (1946), a *Pirineos*, pp. 5-51.
- «José Aparici. Descripción del Principado de Cataluña» (1946), a *Hispania*, pp. 7-44
- El medio y la vida en el Montseny* (1947), 518 pàgs. +XLVI làmines +1 mapa en color a escala 1:50.000 dels mantells de vegetació, Instituto Sebastián Elcano, CSIC, Premi Menéndez Pelayo, 1945, Barcelona.
- El medio y la vida en Andorra* (1947), 347 pàgs. +XLVIII làmines +1 mapa en color a escala 1:50.000 dels mantells de vegetació, CSIC, Barcelona.
- «Cataluña» (1966), a *Geografia de España y Portugal* (dir. M. de Terán i Ll. Solé) Montaner y Simón, pp. 179-278, Barcelona.
- «Andorra» (1965) a *Geografia de Catalunya*, vol II, Aedos, pp. 131-154, Barcelona.
- «España» (1966), a *Geografia Universal Larousse*, vol I, pp. 363-426, Barcelona
- «Ripollès» (1967), a *Geografia de Catalunya*, vol. II, Aedos, pp. 131-154, Barcelona.
- «Osona» (1967), a *Geografia de Catalunya*, vol. II, Aedos, pp. 361-384, Barcelona.
- «Maresme» (1968), a *Geografia de Catalunya*, vol. III, Aedos, pp. 360-406, Barcelona.
- «Vallès» (1968), a *Geografia de Catalunya*, vol. III Aedos, pp. 405-440, Barcelona.
- «Catalunya» (1968), a *Geografia Regional de España*, Ed. Ariel, pp. 241-301, Esplugues-Barcelona.
- «Los viajes de Francisco de Zamora en Cataluña en el siglo XVIII» (1970), a *Revista de Geografia*, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, pp. 81-91.
- Perspectiva física i històrica del Vallès Occidental i Oriental* (1984), Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, Estudi de la Sanitat al Vallès Occidental i Oriental, Barcelona.
- El medi i la vida a Andorra* (1986), traducció del llibre de 1947, Editorial Promocions Literàries, Andorra.
- El medi i la vida al Montseny. Estudi Geogràfic* (1990) (traducció del llibre de 1947), Museu de Granollers i Agrupació Excursionista de Granollers, pròleg del Dr. Lluís Solé i Sabarís, 486 pàgs. +XXXVIII pp., Granollers.

Convindria també tenir en compte altres treballs que de fet contenen conceptes i anàlisis regionals, tal com els indicats a geografia urbana (nota afegida pel Consell de redacció de la *Revista de Geografia*)

7. ALTRES TREBALLS

De la producció bibliogràfica de Salvador Llobet cal mencionar unes obres que només amb una certa lleugeresa es podrien considerar «menors». En general, són obres de divulgació o bé obres que, com els catàlegs de les composicions d'un artista, es poden titllar com «de programa», escrites a petició d'un autor que vol un pròleg o d'un editor que necessita la col·laboració d'un professional reconegut.

Moltes d'aquestes obres són de difícil catalogació i, també, de difícil localització, ja que es troben esparses en revistes, diaris i enciclopèdies.

Però, tal com s'acaba de dir, només es poden considerar menors amb una certa lleugeresa. A moltes d'elles el sentit d'observació i de concreció hi és notable; tot allò que podria estimar-se superflu hi és eliminat; el mot, precís, hi és exacte, el detall hi és concret.

Segurament, aquestes obres «menors» ajuden a comprendre la personalitat de Llobet, el seu gran amor per la terra, la seva humanitat, el seu tarannà didàctic, el seu afany incansable de saber i d'aprendre.

I, també, ajuden a percebre el gust de la seva catalanitat insubornable.

Aquestes obres són treballs que, moltes vegades, han ajudat a fomentar vocacions, han servit com a pedres liminars de tasques de recerca diverses, han fet que molts lectors que passen distrets per la vida hagin pogut fer esment de l'existència d'un món divers i apassionant.

Articles diverses a *La Gralla* (1928-1936 i als números extraordinaris), Granollers:

«El Montseny oriental» (1931), vol. V.

«Trascendència de l'envelat» (1932), vol. VI.

«El Baix Montseny» (1933), vol. VII.

«Com es fa el mercat» (1934), vol. VIII.

«Evolució del poblament a Granollers» (1935), vol. IX.

Articles diversos al *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*, 1931-1936, Granollers.

Articles diversos al *Boletín de la Agrupación Excursionista de Granollers*, a partir de 1940.

«Esquema geològic del Vallès» (1932), a *Juventut Catalana*, n° 40, Barcelona.

«Apunts geogràfics del terme de Barcelona» (1932), a *Icaria*, n° 1, pp. 11-13, Barcelona.

«Diferències del paisatge del Vallès i la Maresma» (1932), a *Grup Excursionista Premià*, n° 57, Premià de Mar.

«Evolució del poblament i població en la comarca del Vallès» (1938) a *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona.

Diversitat d'articles a *Destino*: conjunt «Del brazo de la Geografía» i conjunt «Nuestra Amiga la Tierra», des de 1949 a 1963, Barcelona.

Articles diversos a *Estilo i Vallès* de 1950 a 1952, entre els quals:

«El campanario de la iglesia» (1940).

«La ocupación de los granollerenses en los siglos XVI y XX» (1943).

«Apuntes a una historia interna de Granollers» (1945).

«Francisco y Mariano Maspons y Labrós» (1946).

«Montmany, Puiggraciós, Valldeneu, Figueró, Tagamanent, Santa Eugènia y Bertí» (1948).

«La agricultura en Granollers» (1941).

«Cincuenta años de agricultura» (1950).

«Industria textil en Granollers» (1952).

«El centenario del ferrocarril en Granollers» (1954).

«La urbanización en Granollers» (1955).

«El Colegio Oficial de Enseñanza Media» (1956).

«Arqueología desde la época romana» (1957).

«La comarca» (1959).

«La quartera de Granollers» (1960).

«El Comercio y la Historia» (1961).

«Un ilustre geógrafo, geobotánico y edafólogo granollerense» (1962).

«La Investigación en Granollers» (1963).

Articles diversos a *San Jorge*, revista de la Diputació de Barcelona, entre els quals:

«El Vallès» (1954).

«Garraf» (1955).

«El Penedès» (1955).

«El Anoia» (1956).

«El Bages» (1956).

«El Bajo Llobregat» (1956).

- «La economía en el Berguedà» (1956).
 «Les Guilleries i Collsacabra» (1960).
 «El hombre en el Montseny» (1964).
 Articles diversos a *Progreso Agrícola*, de Granollers, entre els quals:
 «El Vallès agrícola» (1960).
 «El Penedès» (1960).
 «La Plana de Vic» (1960).
 «La Cerdanya» (1960).
 Articles diversos a *Serra d'Or* de Barcelona i a *Plaça Gran*, de Granollers, entre 1962-1982. Nombrosos treballs, de direcció i complementaris, a l'Editorial Alpina, de Granollers. Es dedicà especialment a la correcció de mapes, a la redacció de notes geogràfiques de moltes de les guies publicades i a la coordinació de les publicacions:
El Montseny (1947) (col·lab. Antoni Bergós).
Montnegre (1949) (col·lab. Pere Montserrat).
Guilleries-Collsacabra (1959).
El Farell (1960) (col·lab. Xavier Coll).
Port del Comte i Serra del Verd (1969) (col·lab. Xavier Coll).
Puigsacalm-Bellmunt (1973) (col·lab. Ramon Vinyeta).
Montgrony (1975) (col·lab. Noel Llopis).
Costabona (1976) (col·lab. Noel Llopis).
 A l'Editorial Alpina col·laborà, dintre de l'Equip Tècnic, a les obres següents:
Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac (1948).
Cingles de Bertí i de Gallifa (1948).
Moiànes (1958).
El Corredor (1962).
Montserrat (1966).
Garrotxa (1976).
Sant Salvador de les Espases (1978).
Taga (1979).
Montsec (1983).
 Col·laboració a alguns llibres de text, especialment a
Hesperia. Geografía de España (1944) (col·lab. amb Antoni Pla), Edicions Teide, Barcelona, diverses edicions.
Tierras de España (1957) (col·lab. amb Santiago Sobrequés), Editorial Teide, Barcelona.
 Col·laboració a *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona:
 «Andorra» (1970), vol. 2.
 «Granollers» (1975), vol. 8.
 «Guilleries» (1975), vol. 8.
 «Maresme» (1976), vol. 9.
 «Montseny» (1977), vol. 10.
 «Pau Vila, un home jove» (1971), a *Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra*, Granollers.
 «Els primers temps de Pierre Deffontaines a casa nostra» (1978), a *Revista de Geografia*, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona, Barcelona.
 «Francesc Serra» (1980), a *Vernissatge* n° 12, Granollers.
 «En la mort del geògraf Pau Vila» (1980), a *Butlletí Agrupació Excursionista de Granollers*, Granollers.
 «Pau Vila» (1980), a *Quadern* n° 17, pp. 154-155, Sabadell.
 «El Pallars Sobirà» (1983), pròleg del llibre de Xavier Mateu i altres, a la col·lecció *Catalunya Comarcal* de la Caixa de Catalunya.
 «Sobre la destrucció de l'església parroquial de Tagamanent» (1984), Associació d'Amics de Tagamanent, Tagamanent.
 «Els estudis geogràfics del Pirineu del Dr. Solé i Sabarís» (1986), a *Revista de Geografia*, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona, Barcelona.

- «Francesc Serra, pintor granollerí» (1987), a *Quatre ponències*, pp. 53-64, Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, Granollers.
- «Josep Iglésies i Fort» (1988), pròleg del llibre de Josep Iglésies, *Estudi de les xifres de l'Alt Penedès en el curs de 1338-1975*, Institut d'Estudis Penedesencs, Vilafranca del Penedès.
- «Lluís Solé i Sabarís i la geografia catalana de la immediata postguerra» (1989), a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, n° 19, pp. 51-54.

Si bé és cert que les estructures universitàries no es trobaren preparades per controlar l'expansió que tingué lloc els anys 60 i 70; si, algunes vegades, també es cert que l'augment quantitatiu no va correspondre a una elevació del nivell qualitatiu, hi hagué, no obstant, uns grups de professors de geografia que, malgrat llur aïllament, emprengueren una tasca de renovament i de refermança de la ciència geogràfica.

Alguns d'aquests professors es trobaren entre les files dels llicenciats nous, dels anys 60 i 70; d'altres, uns pocs, plens d'esforç i de voluntat, procedien de generacions anteriors. A Catalunya, entre aquests, es comptà Salvador Llobet.

Del seu itinerari vital, n'és una prova evident la relació bibliogràfica que s'acaba de presentar i comentar. Llobet mantingué les tradicions geogràfiques que s'havien expandit per Catalunya; continuà una dedicació als problemes pràctics de la didàctica i de l'ensenyament com a característica rellevant de l'escola catalana de geografia; i, quan l'anàlisi dels fets físics cedí el lloc a l'estudi dels problemes socio-econòmics, va saber atorgar a les excursions carregades de valor científic, la funció de recordar la importància de l'observació i la recerca sobre el terreny, recerca de la qual els estudis geogràfics no poden pas prescindir.